

5. Булулуков О.Ю. Методика розслідування вбивств при відсутності трупа: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1997. 24 с.
6. Семенов В.В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуваннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 186 с.
7. Горбачевський В.Я. Теоретико-прикладні засади розкриття умисних вбивств з кваліфікуючими ознаками: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 576 с.
8. Мазурок О.Я. Криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції під час розшуку безвісно відсутніх осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 19 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-50>

TACTICAL TASKS OF INVESTIGATING MERCENARY AND VIOLENT CRIMINAL OFFENSES COMMITTED BY MINORS

ТАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРИСЛИВО- НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНИМИ

Fedosova O. V.

*Doctor of Law, Senior Researcher,
Deputy Head of the Research
Laboratory on the Problems of
Scientific Support of Law Enforcement
Activities and the Quality
of Personnel Training
of the Kharkiv National University of
Internal Affairs Vinnytsia, Ukraine*

Федосова О. В.

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заступник завідувача науково-
дослідної лабораторії з проблем
наукового забезпечення
правоохоронної діяльності
та якості підготовки кадрів
Харківський національний
університет внутрішніх справ
м. Вінниця, Україна*

Розслідування кримінальних правопорушень потребує розв'язання складних завдань різноманітного характеру й обсягу: від загальних, що стосуються повного розслідування кримінального правопорушення, встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню в даному кримінальному провадженні, викриття винних, до завдань, що вирішуються для встановлення окремих сторін розслідуваної події, забезпечення умов для досягнення загальної мети розслідування.

Визначенню завдань розслідування кримінальних правопорушень у криміналістичній науці приділялася певна увага. В роботах таких вчених як А. Ф. Волобуєв, О. В. Пчеліна, Р. Л. Степанюк, В. В. Тищенко, В. М. Шевчук активно підтримано розподіл завдань розслідування на стратегічні й тактичні. Вбачаємо доцільним розділити позицію науковців, які вважають, що виокремлення тактичних завдань зумовлено предметом доказування в кримінальному провадженні.

Необхідно зазначити, що під час кримінального провадження щодо неповнолітніх слідчим, прокурорам, слідчим суддям потрібно керуватись як загальними положеннями КПК України, так і спеціальними нормами, що містяться в главі 38 КПК України, зокрема щодо підвищення рівня захищеності прав неповнолітніх у кримінальному провадженні. Правила кримінального провадження щодо неповнолітніх встановлені не лише нормами цієї глави, а й ч. 2 ст. 10, п. 1 ч. 2 ст. 27, ч. 4 ст. 28, ст. 44, ч. 4 ст. 135, ч. 3 ст. 140, ч. 2 ст. 213, ст. 226, ст. 227, п. 11 ч. 1 ст. 368 та іншими нормами КПК України [1].

Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, у тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, спеціально уповноважені на те слідчі, прокурори, слідчі судді та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, який найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати сутність процесуальних дій, рішень та їхнє значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього. Такий порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх зумовлений передусім особливостями суб'єкта кримінального правопорушення.

У зв'язку із цим постановка та обґрунтування тактичних завдань розслідування корисливо-насилницьких кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми, визначається особливим порядком кримінального провадження. Отже, з метою розуміння специфіки провадження досудового розслідування корисливо-насилницьких кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми, необхідно оцінити слідчу ситуацію й визначити тактичні завдання, які дозволять знайти правильний вибір алгоритму процесуальних і криміналістичних засобів їхнього вирішення.

Так, на стадії одержання повідомлення про вчинення корисливо-насилницького кримінального правопорушення перед слідчим постає

завдання встановлення події кримінального правопорушення. Згідно з наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування [2].

Якщо неповнолітнього застали під час вчинення корисливо-насилницького кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, перед слідчим, як правило, постає завдання щодо затримання правопорушника й доставлення його до найближчого підрозділу органу досудового розслідування. Про затримання одразу необхідно повідомити технічними засобами зв'язку відповідальних осіб у підрозділі органу досудового розслідування (ч. 1, 2 ст. 210 КПК України); негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування (ч. 7 ст. 42, ч. 2 ст. 213 КПК України), а також повідомити орган, уповноважений надавати безоплатну правову допомогу (ч. 4 ст. 213 КПК України) [1].

Слід звернути увагу на те, що в ході виконання подальших тактичних завдань, пов'язаних із проведенням слідчих (розшукових) дій за участі малолітньої або неповнолітньої особи, має бути забезпечена участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 227 КПК України). У ході проведення допиту вирішується завдання щодо з'ясування повних і всебічних відомостей про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інших соціально-психологічних рис особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. При цьому особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК України) [1].

Крім того, слід з'ясувати мотив і мету вчиненого кримінального правопорушення; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення та ін. У зв'язку із цим під час досудового розслідування в кримінальному провадженні щодо неповнолітнього перед слідчим постає завдання – з'ясувати питання, чи не призвело до вчинення неповнолітнім

конкретного кримінального правопорушення – наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення. Така необхідність зумовлена вимогою п. 4 ч. 1 ст. 485 КПК України. Кримінальна відповідальність дорослих осіб за втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність (ст. 304 КК України) настає в разі вчинення ним хоча б одного кримінального правопорушення за умови, що вони самі на час вчинення дій, пов'язаних із втягненням неповнолітнього у протиправну діяльність, досягли 18-річного віку [3]. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і якою мірою міг керувати ними (п. 1 ч. 1 ст. 485 КПК України) [1].

Під час кримінального провадження може постати питання щодо наявності в неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації. У цьому випадку постає завдання щодо призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи (ч. 1 ст. 486 КПК України). Крім того, для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання й обранні заходу виховного характеру, перед слідчим може постати завдання щодо призначення психологічної експертизи (ч. 2 ст. 486 КПК України) [1].

У ході розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень слідчий має розв'язувати завдання, пов'язане із встановленням обставин, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та є доходами від такого майна. Це завдання може виконуватися шляхом проведення огляду та обшуку житла чи іншого володіння особи. Для їхнього проведення слідчому судді вносяться клопотання про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи або тимчасовий доступ до речей та документів для виявлення та вилучення предметів, які можуть мати значення для кримінального провадження (ст.ст. 159–161 КПК України).

Під час кримінального провадження перед слідчим може постати завдання щодо застосування до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу. Відповідно до ч. 1 ст. 492 КПК України за наявності підстав до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути

застосовано один із запобіжних заходів, передбачених законодавством: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою. Слід зазначити, що затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише в разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ч. 1 ст. 177 КПК України [1].

Із вище наведених особливостей досудового розслідування можна зробити висновок, що вирішення названих завдань сприяє швидкому, повному та неупередженому розслідуванню корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, установленню винних осіб та в окремих випадках припиненню протиправної діяльності неповнолітніх. Слід зауважити, що постановка й розв'язання тактичних завдань ситуаційно зумовлені. Їхній вибір визначається особливостями та сукупністю інформації на той або інший момент розслідування корисливо-насильницького кримінального правопорушення. Вирішення названих завдань може здійснюватися в різній послідовності, що зумовлено рівнем та обсягом доказової інформації, а також вчасним плануванням і правильною організацією розслідування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 575. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>